

Razumevanje in prevajanje besede »danes« v evangeliju po Luku 23,43

Na problem razumevanja in prevajanja besede »danes« v Lk 23,43 sem prvič postal pozoren, ko sem pomagal pri nekem prevajalskem projektu in sem nekatere stvari preverjal s krajevnim odborom. Recenzenti iz adventistične cerkve so vztrajali, da je grško besedo za »danes«, *sēmeron*, potrebno povezovati z glagolom pred njo, »povem ti«, in ne z glagolom, ki ji sledi - »boš«. Ugovarjali so prevodu »Danes boš z menoj v raju«, ker bi to pomenilo, da je duša spokorjenega hudodelca takoj, ko je umrl na križu, zapustila njegovo telo in vstopila v raj. To bi podpiralo doktrino, ki jo adventisti zavračajo, in sicer doktrino o nesmrtnosti in zavedanju duše po smrti.

Vrstica Lk 23,43 je del znanega odlomka (23,39-43) o dveh hudodelcih, ki so ju križali skupaj z Jezusom. V slovenskem standardnem prevodu Svetega pisma beremo:

Eden od hudodelcev, ki sta visela na križu, ga je preklinjal in mu govoril: »Ali nisi ti Mesija? Reši sebe in naju!« Drugi pa mu je odgovoril in ga grajal: »Ali se ti ne bojiš Boga, ko si v isti obsodbi? In midva po pravici, kajti prejemava primerno povračilo za to, kar sva storila; ta pa ni storil nič hudega.« In govoril je: »Jezus, spomni se me, ko prideš v svoje kraljestvo.« In on mu je rekel: »Resnično, povem ti: Danes boš z menoj v raju.«

Očitno se besedilni problem v Lk 23,43 dotika številnih pomembnih vprašanj, bistvenih za krščansko doktrino, o katerih lahko med različnimi denominacijami vlada nesoglasje. Takšna so na primer vprašanja nesmrtnosti

duše, prihoda Božjega kraljestva, poslednjih stvari in raja. O besedi »danes« v Lk 23,43 je bilo objavljenih več člankov, veliko razprav o tem problemu pa najdemo tudi v razlagah in knjigah o Lukovem evangeliju. Vendar pa je pomembno, da se zavedamo, da lahko takšna razprava hitro zaide v teološko argumentiranje in doktrinalne spore. V tem članku je naš glavni namen izvedeti, kaj točno Luka namerava povedati z besedo »danes«, ter nato ponuditi prevod, ki je zvest temu pomenu in istočasno kar najbolj sprejemljiv za vse kristjane. Zato bom k problemu skušal pristopiti z vidika jezika in interpretacije ter se osredotočiti na samo besedilo preko primerjave z vzporednimi besedili, ki jih je napisal isti avtor, ali z besedili, ki imajo podoben namen. Teoloških vprašanj se bom dotaknil le na kratko, kadar bo to potrebno.

Hudodelec z izjemnim zaznavanjem in vero

Kot pravi J. Dillersberger v svoji knjigi *The Gospel of St. Luke*, ne bi nihče ugovarjal trditvi, da je zgodba o spokorjenem hudodelcu ena izmed osrednjih lepot Lukovega evangelija. I. H. Marshall v svoji razlagi to epizodo imenuje srčiko pripovedi o križanju. Kar nas najbolj osupne, je hudodelčev spremenjeni odnos in njegova izjemna vera v kritičnem trenutku. Pri Lukovem poročilu o dogodku je presenetljivo dejstvo, da je on edini izmed evangelistov, ki poroča o tem dogodku in ki izmed vseh prič Jezusovega križanja, vključno

z Jezusovimi učenci, izpostavi spokorjenega tatu kot edino osebo, ki resnično razume in verjame, da je umirajoči Jezus na poti k svoji moči in slavi kot Gospodov Mesija.

Ta dogodek odkriva témo, ki je Luku tako draga - Božje sprejemanje in ljubezen do vseh ljudi, vključno z najslabšimi, in Božje odrešenje, ki je ponujeno celo zatiranim in ljudem, ki so izključeni iz družbe. Iz konteksta izvemo, da je nespokorjeni hudodelec sledil zgledu prej omenjenih voditeljev (Lk 23,35) in vojakov (Lk 23,36), ki so se norčevali iz Jezusa in se mu posmehovali ter ga izzivali, naj se reši.

Ne vemo, ali sta bila hudodelca juda ali pogana ali kakor koli povezana z zelotskim gibanjem. Vendar si lahko mislimo, da je manj verjetno, da bi pogan v Jezusu lahko prepoznal dolgo pričakovanega Mesija. Tudi oster čut spokorjenega hudodelca za pravičnost, njegov bogaboječ odnos in obžalovanje lastnih dejanj so nazori, ki jih je gojila judovska tradicija.

Zgodba, ki jo najdemo le pri Luku

Kot je že bilo omenjeno, to zgodbo najdemo samo pri Luku. Čeprav o dveh hudodelcih, ki sta bila križana skupaj z Jezusom, poročajo vsi evangelisti, pa le Luka razlikuje med obema glede njunega odnosa do Jezusa. Pravzaprav J. A. Fitzmyer v svojem delu *Luke the Theologian* celo pravi, da imajo vsi štirje evangeliji glede pripovedi o križanju skupni le dve podrobnosti, in sicer da sta bila skupaj z Jezusom križana še dva moža, vsak na eni strani, ter da je napis na križu naznanjal obtožbo zoper Jezusa. Tako Matej kot Marko zapišeta, da sta se razbojnika norčevala iz Jezusa in ga sramotila, vendar nobeden ne zapiše podrobnosti o tem, kaj sta razbojnika v resnici govorila. Janez je celo manj gostobeseden in ne reče nič več kot le »in z njim vred [so križali] dva druga«.

Zato nas mika, da bi verjeli, da je Luka moral imeti na voljo neki vir, ki drugim evan-

gelistom ni bil na razpolago. Učenjaki v tej epizodi radi vidijo razširitev Markovega kratkega poročila, zahvaljujoč zasebnemu viru, ki ga je poznal le Luka, ali zahvaljujoč kasnejšemu spominjanju podrobnosti, ki ga je Luka uredil in zapisal v svojem stilu. Marshall na primer ugotovi, da je grška beseda *apolambanomen* (»prejemava primerno povračilo«) značilna za Lukov posebni vir. Nekateri učenjaki opažajo določene podobnosti z drugimi zgodbami, na primer z zgodbo o dveh sestrah Marti in Mariji, o Zahejevem spreobrnjenju in s priliko o molitvi farizeja in cestinjarja. Tem in drugim podobnim odlomkom v Lukovih spisih se bomo posvetili, da bi odkrili, ali nam odkrivajo posamezne značilnosti Lukovega evangelija, in ali lahko kakor koli osvetlijo razumevanje izbrane vrstice Lk 23,43 in besede »danes« v njej.

»Danes« v Stari zavezi

Pred razmišljanjem o Lukovi rabi besede »danes« se spleča na hitro pogledati, kako je ta beseda uporabljena drugod v Svetem pismu, in ne v Lukovih spisih. V Stari zavezi se preprosta hebrejska beseda za »dan« (*yom*) pojavi približno 1800-krat. Izmed teh primerov jih je 286 v Septuaginti spremenjenih v *sêmeron* - to so večinoma primeri, kjer gre za stalne besedne zveze *hayyom* (»ta dan«) ali *hayyom hazzeh* (»današnji dan«). Izraz se naša na časovni razpon med sedanjim trenutkom in sončnim zahodom ter na resničnost, ki ni le čas na razpolago ljudem, ampak zajema tudi vse dejavnosti in stike med Bogom in njegovim ljudstvom. To besedo torej najdemo predvsem v pripovednih knjigah za označevanje pomembnih priložnosti.

V Stari zavezi je uporaba besede »danes« najbolj nenavadna in pogosta v Peti Mojzevi knjigi, kjer najdemo vsaj 66 primerov. V Peti Mojzesovi knjigi se beseda »danes« večkrat pojavi, da slovesno naznani veliki dan Mojzovega slovesa, dan spomina in priča-

kovanja, ko Izrael čaka na pragu obljubljenе dežele. V 5 Mz 26,16-18 se ta beseda trikrat ponovi, da se tako poudari dejanski čas odločitve med Bogom in njegovim ljudstvom.

E. Fuchs v svojem prispevku o besedi *sēmeron* v *Theological Dictionary of the New Testament* pravi, da beseda »danes« v Stari zavezi oznanja resničnost tega, kar se zgodi ali je dobljeno od Boga, in sicer kot

- ukaz (2 Mz 32,29; 5 Mz 6,24),
- obljuba (2 Mz 14,13; 5 Mz 1,10),
- blagoslov (5 Mz 11,26),
- ali kot
- obsodba (5 Mz 4,25-26; 8,19),
- prekletstvo (5 Mz 11,26)..

Kar je odločilnega, se zgodi (1 Mz 24,12-42; 1 Kr 2,3,5) ali pride na dan (1 Mz 50,20; 5 Mz 9,3) »danes«. »Danes« je izpolnitev (5 Mz 2,18; 5,1; 26,3; 1 Sam 4,16) in razodetje (1 Mz 40,7; 2 Mz 14,13-14; 19,10-11; 3 Mz 9,4) - ali kot odrešenje ali kot razdejaje. Kadar je beseda »danes« slovesno izgovorjena na določen dan, ponavadi povezuje ta dan s sklenitvijo prisege ali zaveze.

»Danes« – priljubljena beseda evangelista Luka

Preprosto štetje odkrije, da je med pisci Nove zaveze prav Luka tisti, ki največkrat uporabi besedo »danes«. Grška beseda za »danes« se v Novi zavezi pojavi enainštiridesetkrat, od tega dvajsetkrat v Lukovih spisih, kar je skoraj polovica. Izmed teh dvajsetih primerov jih enajst najdemo v evangeliju (vključno z enim dvomljivim besedilom) in devet v Apostolskih delih. Za primerjavo: v Matejevem evangeliju se beseda »danes« pojavi osemkrat, v Markovem enkrat, v Pismu Rimljanom enkrat, v Drugem pismu Korinčanom dvakrat, v Pismu Hebrejcem osemkrat in v Jakobovem pismu enkrat. Primeri v Evangeliju po Luku in v Apostolskih delih so naslednji:

Lk 2,11; 4,21; 5,26; 12,28; 13,32; 13,33; 19,5; 19,9; 22,34; 23,43; 24,21,

Apd 4,9; 13,33; 19,40; 20,26; 22,3; 24,21; 26,2; 26,29; 27,33.

Če se osredotočimo na primere iz Lukovega evangelija, lahko vidimo, da jih izmed enajstih primerov osem najdemo v Jezusovih besedah, preostale tri pa v angelovih besedah oznanjenja Jezusovega rojstva pastirjem, v vzkliku prisotnih ob Jezusovem ozdravljenju hrome, spuščene predenj s strehe, in v besedah dveh učencev na poti v Emavs.

Če pogledamo še v Apostolska dela, vidimo, da jih je od devetih primerov sedem v Pavlovih besedah, preostala dva pa izrečeta Peter in efeški mestni pisar. Izmed Pavlovih izrekov je eden (Apd 13,33) pravzaprav citat iz Psalma 2,7: »Ti si moj sin, danes sem te rodil«.

Dva pristopa k reševanju problema

Naša želja in naloga je določiti, ali je beseda »danes« v Lk 23,43 povezana z glagolom »povem« pred njo ali z glagolom »boš«, ki ji sledi. Zgodnji grški rokopisi so bili napisani brez presledkov med besedami in brez ločil, ki bi zaznamovala mejo med besednimi zvezami in med stavki. Zato je iz povsem slovnicega vidika besedo »danes« mogoče razumeti na oba načina. Za lažje reševanje tega problema bomo sledeče razpravljanje razdelili glede na dva pristopa - rabo jezika in interpretacijo besedila.

1) Proučevanje jezika in strukture

Ker naš problem izhaja iz odnosa besede s kontekstom, v katerem se nahaja, je potrebno pogledati, ali nam jezikovni in slovnice kontekst lahko pomagata pri iskanju rešitve. Predlagam uporabo dveh značilnosti: mesta besede »danes« v povezavi z dogodkom, ki ga opisuje, ter glagolskega časa, ki je uporabljen za opis dogodka.

Naš problem še dodatno otežuje fleksibilnost besednega vrstnega reda v grščini - za razliko od nekaterih drugih jezikov, na primer angleščine ali francoščine, kjer se je potrebno

držati določenega besednega vrstnega reda, saj je mesto neke besede v stavku tisto, ki določa njeno slovnično funkcijo. Nasprotno pa nam besedni vrstni red v grščini odkriva, kaj je tisto, kar pisec v diskurzu poudarja, kje je fokus. Z drugimi besedami, kar je v delu besedila na prvem mestu, je tisto, kar avtor želi poudariti.

Ker je beseda »danes« slovnično klasificirana kot prislov, ki določa čas nekega dogodka, je beseda, ki je z njo slovnično najbolj tesno povezana, običajno glagol. Če je beseda

»danes« povezana z »Resnično, povem ti«, potem stoji le na koncu prvega stavka in ima zgolj informativno, nepoudarjeno vlogo označevanja časa govorenja. Če pa je, nasprotno, asociirana z »boš z menoj v raj«, pridobi vidno, pomembno vlogo začenjanja stavka in poudarja, da je to, kar Jezus obljublja, takoj dosegljivo.

Zanimalo bi nas torej raziskovanje odnosa med besedo »danes« in z njo povezanim glagolom v povezavi z besednim vrstnim redom še v drugih primerih, kjer se ta beseda pojav-

Alessandro Botticelli, *Evharistična Marija*, 1470,
tempera na panelni plošči, Muzej Isabellae Stewart Gardner, Boston, ZDA.

lja, še posebno v Lukovih spisih. Rezultati nam presenetljivo odkrijejo, da poleg obravnavanega primera Luka besedo »danes« postavi pred z njo povezani glagol petkrat (Lk 4,21; 19,9; Apd 4,9; 13,33; 26,2 - med temi primeri je Apd 13,33 citat iz Psalma 2,7), za glagol dvanajstkrat in enkrat (Apd 27,33) v strukturo brez glagola, ki bi bil neposredno povezan z njo, vendar pa se beseda »danes« tu nahaja na začetku stavka. Preostali primer (Lk 24,21) je iz dvomljivega besedila in ga zato ne bi upoštevali.

Vredno je zapisati, da imata izmed petih primerov strukture **danes + glagol**, ki so neposredno povezani z našim problemom, samo dva primera očitno jasno strukturo začenjanja stavka ali povedi, v kateri ima beseda »danes« poudarjeno vlogo. (V drugih primerih je beseda »danes« sicer pred glagolom, ki je povezan z njo, ampak pogosto za drugimi besedami, na primer osebnim zaimkom.) Ta dva primera, ki nekako potrjujeta povezovanje besede »danes« z glagolom »boš« v Lk 23,43, sta:

Lk 4,21 In začel jim je govoriti [ljudem v shodnici v Nazaretu]: »Danes se je to Pismo izpolnilo, kakor ste slišali.«

Lk 19,9 Jezus pa mu je rekel [Zaheju]: »Danes je v to hišo prišlo odrešenje ...«

V teh dveh primerih je tudi sam grški tekst zelo jasen, ker obakrat beseda »danes« sledi vezniku *hoti*, ki označuje začetek trditve. Vendar pa v Lk 23,43 v grščini ni besede *hoti*.

Če obravnavamo vse primere, odkrijemo, da struktura **glagol + danes** po številu pojavljanj prekaša strukturo **danes + glagol**, še posebno v evangelijskih in Apostolskih delih. Večina primerov strukture **danes + glagol** je v pismih, posebno v Pismu Hebrejcem in Drugem pismu Korinčanom, kjer jo najdemo v citatih iz Stare zaveze ali sklicevanjih na starozavezna besedila. Vse skupaj obstaja 19 primerov strukture **glagol + danes** proti 16 primerom strukture **danes + glagol**.

Zanima nas tudi preučevanje glagolskih časov in ugotavljanje pogostosti uporabe besede »danes« v povezavi s sedanjim dogodkom (kot v primeru »Resnično, povem ti danes«), prihodnjim dogodkom (kot v primeru »Danes boš z menoj v raju«) ali celo preteklim dogodkom. Raziskovanje nam odkrije, da je v 38 primerih, ko čas dogajanja lahko jasno določimo ali predpostavljamo iz konteksta, grški sedanji čas uporabljen devetnajstkrat. Izmed časov, ki se uporabljajo za pretekle, dokončane dogodke, je desetkrat uporabljen grški aorist in petkrat perfekt. Obstajajo pa le štiri primeri prihodnjika.

Kot začetno opažanje lahko torej zabeležimo, da je beseda »danes« praviloma postavljena za z njo povezani glagol, toda primeri v Novi zavezi so skoraj enakomerni porazdeljeni med obe strukturi - pred ali za glagolom, saj je v pismih (na primer Pismu Hebrejcem) precejšnje število citatov iz Stare zaveze, v katerih se trditve začenjajo z besedo »danes«.

Za uporabo določenih časov se zdi, da nič bolj ne osvetli zveze med besedo »danes« in njenim glagolom. Če sploh kaj, se zdi, da rezultati bolj podpirajo povezovanje besede »danes« s sedanjim časom kot pa s prihodnjim, čeprav je treba še določiti, kako blizu in kako takojšen je ta prihodnji dogodek.

2) Interpretacija v kontekstu

Razumevanje besede »danes« glede na kontekst v Lk 23,43 je povezano s številnimi domnevami in predpostavkami, ki jih je težko uskladiti in spraviti med seboj. Skoraj vse različice prevodov v angleščino in francoščino ter v druge svetovne jezike postavljajo besedo »danes« na začetek izjave »boš z menoj v raju« in ne na konec prejšnje izjave »Resnično, povem ti«. Nekaj razlagalcev omenja možnost »Resnično, povem ti danes«, vendar hkrati poudarijo, da večina strokovnjakov podpira prvo razumevanje. Tako na primer Plummer v svoji razlagi pravi, da povezati besedo

»danes« s »povem ti« pomeni oropati jo skoraj vse njene moči, medtem ko je vzeta skupaj s tem, kar ji sledi, polna pomena.

Čeprav se zdi, da se večina strokovnjakov strinja, da se beseda »danes« nanaša na biti v raju in ne na čas govornega dejanja, pa ta pogled ni povsem neproblematičen. E. E. Ellis na primer omenja, da razumevanje tega besedila, kot da se nanaša na potovanje človeške duše ob smrti v nebesa, ni v skladu z Jezusovimi nauki drugod v evangelijih ter nasploh s pogledom Nove zaveze na človeka in smrt. Poleg teh teoloških težav obstaja tudi problem obrazložitve, kako je lahko Jezus, ki bo moral tretji dan še vstati od mrtvih in bo šel v nebesa šele štirideset dni kasneje, govoril o tem, da bo sam že ta dan v raju. Da pri tem sploh ne omenjamo problema očitnega navzkrižja s Prvim Petrovim pismom 3,19-20, kjer nekateri vidijo povezavo z Jezusovim »spustom v podzemlje« in pridiganjem ljudem, ki so živeli v Noetovem času, v obdobju med smrtjo na križu in vstajenjem tri dni kasneje. Pretehtati moramo še, v kolikšni meri je imel Luka v svoji rabi besede »danes« poleg zgolj dobesednega pomena, ki ga večina ljudi z lahkoto sprejme, tudi teološki namen.

Raj – perzijski obzidani vrt

Ker je beseda »raj« še ena beseda, pomembna za razumevanje zgodbe, si moramo pogledati, kaj tu pomeni. Sama beseda »raj« je izposojena iz srednje perzijsčine, kjer pomeni »obzidani vrt«. To naj bi bil kraj blaženosti. Kadar je perzijski kralj želel komu izmed svojih podložnikov izkazati posebno naklonjenost, ga je imenoval za vrtnega družabnika, da se je tam sprehajal s kraljem. W. Barclay v svoji razlagi poudarja, da lahko razumemo, da je Jezus spokorjenemu hudodelcu obljubil več kot nesmrtnost, obljubil mu je častno mesto vrtnega družabnika v nebeških dvorih.

Kot pravita H. Bietenhard in C. Brown v *New International Dictionary of New Testament Theology*, najdemo besedo »raj« v Septuaginti sedeminštiridesetkrat, v glavnem kot prevod hebrejskih besed *gan* ali *gannâh* - »vrt«. Trinajst izmed teh primerov je v drugem in tretjem poglavju Prve Mojzesove knjige, štirje v Ezekielu in trije v Izaiju. V vsakem izmed teh primerov gre za sklicevanje na Božji vrt. V ostalih primerih, na primer v Nehemija 2,8, Pridigar 2,5, Visoka pesem 4,13, pa ima pomen »sadovnjak« ali »gozd«. Sčasoma se je ta beseda začela nanašati na konec časov, na primer pri Izaiju 51,3, kjer govori o prihodnji sreči Božjega ljudstva. V kasnejšem judaizmu naj bi nanjo vplivala grška predstava o nesmrtnosti duše - začne se jo povezovati z idejo o prehodnem posmrtnem bivališču za pravične. V judovski literaturi po starozaveznem obdobju se ta izraz nanaša na bivališče oseb, ki so zemljo zapustile, ne da bi umrle, kot na primer Enoh, ali na bivališče pravičnih v posmrtnem življenju.

V Novi zavezi se beseda »raj« pojavi le še na dveh drugih mestih, v Drugem pismu Korinčanom 12,4, kjer se Pavel ponaša s svojo izkušnjo »tretjih nebes« ali »raja«, in v Razodetju 2,7, kjer je namig na »drevo življenja, ki je v Božjem raju« (misleč na 1 Mz 2,9 in predvsem Ez 31,8). Ker nobeden izmed teh dveh primerov rabe besede »raj« ne prihaja iz Lukovih spisov, nam njuna pomena ne moreta osvetliti razumevanja te besede, ki je v Lukovem evangeliju položena v Jezusova usta. Kljub temu pa je možno predvidevati, da je pozna judovska raba besede »raj« vplivala na Luka, in da je Luka morda prevzel ta izraz v svoji pripovedi o Jezusovi nenavadni obljubi, ne da bi ga nujno uporabil v njegovem dobesednem pomenu. Naj omenimo, da na podoben način Luka v Jezusovi priliki o bogatašu in Lazarju (Lk 16,19-31), ki jo le on zapíše, uporabi druge izraze - »Abrahamovo naročje«, »muke v podzemlju«, »prepad«, za

Hyath Moore, *Zadnja večerja z dvanajstimi apostoli*,
akril in olje na platnu, 300 cm x 70 cm, Episkopalna cerkev Kralju miru, Georgia.

katere ni mišljeno, da bi jih jemali dobesedno. Zaradi tega W. J. Harrington glede razumevanja besede »raj« v Lk 23,43 v svoji razlagi pravi, da nam ta izraz ne nudi nič več kot samo podobo.

Obljuba takojšnjega odrešenja – odmevi v Lukovih spisih

Ko pregledamo Lukove spise, še posebno njegov evangelij, odkrijemo, da je odrešenje téma, ki se večkrat pojavi. In kar se tiče Luka, je odrešenje dosegljivo v sedanjem trenutku in se začne takoj. Zdi se, da za Luka vsakdo, ki mu je zagotovljeno odrešenje, že uživa v njem kot v zasluženih pravicah in mu ni potrebno čakati, da postane resničnost. Dillersberger zapiše, da Jezusova obljuba razbojniku v polnosti zagotavlja popolno nebeško srečo, brez obdobja čakanja na očiščenje.

Zdi se, da že omenjena podobna odlomka, ki ju zapiše Luka (Lk 4,21; 19,9), potrjujeta to gledanje na odrešenje – da se je doba odrešenja že začela. Pravzaprav lahko Jezusove besede spokorjenemu hudodelcu vsebinsko enačimo z njegovo potrditvijo izpolnitve Pisma ali z njegovo obljubo Zahēju: »Danes je v to hišo prišlo odrešenje«. Marshall omenja še dva odlomka s podobno rabo besede »danes«: angelovo oznanjenje Jezusovega rojstva (Lk 2,11) in začudenje množice, ko so videli Jezusa ozdraviti hrome (Lk 5,26). Oba dogodka kažeta na

prihod Jezusovega kraljestva in dovršitev njegovega odrešenja.

V Lukovem evangeliju so še drugi odlomki, v katerih odmeva pisateljeva vnema videti takojšnjo izpolnitev Jezusove obljube odrešenja, ne da bi bilo potrebno čakati na njegov prihod v slavi v prihodnosti. Zgodba o pošiljanju dvainsedemdesetih učencev (Lk 10,1-12), ki jo prav tako najdemo le pri Luku, odkriva avtorjevo poudarjanje pospeševanja prihoda Božjega kraljestva. Prilika o nespametnem bogatašu (Lk 12,13-21), ki jo zopet najdemo le v Lukovem evangeliju, pa poudarja takojšnje posledice človekove odločitve – obsodba »to noč bodo terjali tvojo dušo od tebe« zveni nenavadno podobno Jezusovim besedam, ki jih je izrekel hudodelcu.

V Lk 17,20-37 se Luka osredotoči na témo Božjega kraljestva v Jezusovem pogovoru s farizeji – in njegovega videnja tega kraljestva ne omejujeta ne čas ne prostor (»kajti, glejte, Božje kraljestvo je med vami«). V tem pogovoru na nas naredi vtis tudi kontrast pozitivno – negativno, ki je značilen za Lukov način podajanja naukov: »eden bo sprejet, drugi puščen« (Lk 17,34-36). Čeprav to gledanje na Božjo odrešilno moč ni značilno le za Luka, pa ga v njegovem evangeliju večkrat najdemo: dva, ki zidata hišo (Lk 6,46-49), dve sestri, Marta in Marija (Lk 10,38-42), zvesti in nezvesti služabnik (Lk 12,41-48), molitev farizeja in nasproti njej molitev ponižnega cestnarja

(Lk 18,9-14), ter na koncu naš trdosrčni hudodelec in njegov spokorjeni družabnik.

Lukov pogled na čas – sedanost in prihodnost se zlivata v eno

Glede na očiten konflikt oziroma napetost med »že« in »še ne« v Lukovih spisih (na primer med »zdaj« in »potem« v Lk 22,35-38) se teologi trudijo razumeti Lukov pogled na čas v povezavi z njegovim odnosom do zgodovine. Zdi se, da se Luka manj ukvarja z zgodovino kot zaporedjem dogodkov, ki se zgodijo v določenem vrstnem redu, ter bolj z zgodovino kot zapisom pomembnih dogodkov. H. Flender v delu *St. Luke: Theologian of Redemptive history* trdi, da Luka nima nobene predstave o kakršni koli zgodovini odrešenja, ki bi se raztezala skozi čas. Ta evangelist Kristusovo vstajenje že vidi kot »dovršitev odrešenja v nebesih«. Marshall prav tako misli, da je Luka »raztegnil čas Konca«, ker tega Konca ne želi odrivati v daljno prihodnost. Na drugi strani pa Ellis opaža, da se Lukov pogled na konec zgodovine ne meni za »platonski kontrast med časom in večnostjo« - tako za Luka tudi nasprotje med nebese in zemljo ni priložnost za razglabljanje o naravi veselja. Kar to nasprotje odraža, je kontrast med »videnim« in »nevidenim«. Lukov pogled na nebese in zemljo lahko primerjamo z dvema televizijskima programoma, ki prikazujeta različne odseke iste avtomobilske dirke. Dejanje v enem odseku se dogaja istočasno in je povezano s tem, kar se dogaja v drugem odseku, toda gledalci prvega programa ne vidijo dogajanja na drugem programu.

Naj zaključim: v Lukovih spisih je resnično mogoče videti namero predstaviti Božje odrešenje kot zlitje sedanosti s prihodnostjo. Marshall dodaja, da je treba besedo »danes« v Lk 23,43 razumeti, kot da se nanaša na »sedaj« odrešenja, ki ga ljudje že doživljajo, in ne na neki določeni »danes«. Kot je namignil že Ellis, ni nujno, da se tukaj, v tem prime-

ru Lukova raba besede *sēmeron*, »danes«, nanaša na obdobje štiriindvajsetih ur ali na tisti koledarski dan, ko se je zgodilo križanje. Lahko jo vidimo kot nekakšen tehnični izraz za dovršitev Jezusove odrešujoče smrti in za njegovo poveličanje na križu. V bistvu se zdi, da Luka bolj zanima Jezusovo poveličanje kot pa točen čas njegovega vstajenja ali mesto le-tega v zgodovini. Fitzmyer domneva, da je v Lukovih spisih Jezusova smrt izenačena s takojšnjim vstopom v slavo (Lk 24,26) ali s povišanjem na Božjo desnico (Apd 2,33.5,31) takoj v tistem trenutku - za to enačenje so razlika med telesom in dušo ter kakršne koli časovne omejitve popolnoma brez pomena. Tako najdemo pri Luku stavke, kot so: »on pa je izginil izpred njih« (Lk 24,31) ali »je sam stopil mednje« (Lk 24,36). Fitzmyer pravi, da je na ta pogled, ki se ne ozira na elemente časa in prostora, morda vplivala zgodnja krščanska tradicija, ki je omalovaževala telesne vidike Vstalega Jezusa, ohranjevala pa prepričanje, da je Jezus iz svoje ponižujoče smrti direktno prešel na svoje mesto nebeške slave (glej Flp 2,6-11).

Zaključek

Po preučevanju konteksta besede »danes« z vidika jezika in interpretacije bi bilo, preden podamo kakšna priporočila glede težavnega izraza »danes« v Lk 23,43, smiselno strniti zgornjo razpravo. Naša opažanja so sledeča:

- S strogo besedilnega vidika je nemogoče določiti, s katerim izmed stavkov - tistim pred ali tistim za besedo »danes« - bi morala biti ta beseda povezana.
- Velika večina razlagalcev daje prednost povezovanju besede »danes« s stavkom »boš z menoj v raju«. In skoraj vsi prevodi odražajo to razumevanje, kar je večinoma podprto s preprostim argumentom, da je bolj logično in naravno, da se beseda »danes« nanaša na izpolnitev Jezusove obljube kot pa na čas govorenja. Toda ta razlaga

- vodi k problemom razumevanja smrti in narave veselja.
- Brez dvoma je bolj smiselno povezovati besedo »danes« s stavkom, ki ji sledi, kot pa s predhodnim stavkom. Kar zadeva osnovni pomen, leži jedro sporočila v drugem stavku, prvi stavek »Resnično, povem ti« ima nekako dopolnilno vlogo. Če bi izpustili »Resnično, povem ti«, torej ne bi spremenili osrednjega sporočila celotnega diskurza, ki bi se tedaj glasilo: »In on [Jezus] mu je rekel: »Danes boš z menoj v raju.««.
 - Mesto besede »danes« v besednem vrstnem redu nam ne pomaga jasno določiti njenega mesta v strukturi povedi, čeprav je ta beseda pogostejše uporabljena v povezavi s sedanjim časom in dozdevno daje prednost asociiranju s »povem ti«.
 - Po primerjavi z ostalimi pojavljanji besede »danes« imamo trdne dokaze o njeni rabi skupaj z idejo, da je Božja odrešujoča moč takoj na razpolago. To še posebno drži v Lukovih spisih, kjer je téma takojšnje dosegljivosti odrešenja v središču. Takšna raba je v skladu s tradicionalnim smislom, ki je vezan na slovesen pomen besede »danes« v Stari zavezi.
 - Potrebno je zapisati, da časovnih odnosov v Lukovih spisih morda ni treba razumeti dobessedno. Lukov pogled na konec ima nek poseben okvir, znotraj katerega ni vezan na konvencionalno razumevanje časa in prostora. Kot pri besedi »danes« v Lk 23,43 se Luka tudi, ko položi v Jezusova usta besede »odslej bo Sin človekov sedel na desnici Božje moči« (Lk 22,69), izrečene tekom sojenja pred vélikim zborom, dobro zaveda, da je Jezus še vedno fizično prisoten na zemlji ter šele bo obsojen in križan. Če se prevajalci in recenzenti še potem, ko pretehtajo zgoraj zapisana opažanja, ne

morejo strinjati glede vsem sprejemljivega prevoda, ker nekateri na podlagi stališča svoje Cerkve o vprašanju smrti in duše zavračajo povezovanje besede »danes« z »boš«, obstaja le ena možna rešitev. Ta rešitev je, da pustimo vprašanje besede »danes« odprto, pred in za besedo »danes« postavimo vejico in izpustimo notranje narekovaje. V angleščini bi tak prevod lahko izgledal takole:

He replied, "Truly I tell you, today, you will be with me in Paradise."

(slovenski prevod bi se lahko glasil takole:

In on mu je rekel: »Resnično, povem ti, danes, z menoj boš v raju.« - op. prev.)

To ni idealna rešitev, saj ohranja dvoumnost in se upira običajni rabi ločil v angleščini (ter tudi v slovenščini, op. prev.), vendar je morda sprejemljiva v kakšnih drugih jezikih in lahko pomaga najti pot iz slepe ulice.

Nedvomno je pomembno, da se zavedamo, kaj ljudje menijo, da beseda »danes« v Lk 23,43 pomeni. Kadar delamo s krščanskimi prevajalci, ki zavračajo kakršno koli sklicevanje na nesmrtnost duše, morda lahko pomagamo, če jih opozorimo na trdne dokaze v Lukovih spisih, ki govorijo v prid povezovanju te težavne besede z izpolnitvijo Jezusove obljube in ne s časom govorjenja. Toda ravno tako pomembno je, da jim razložimo, da v Lukovih spisih časovnih referenc, še posebno v povezavi s témo odrešenja, ni nujno potrebno razumeti dobessedno. Kot je rekel Schweizer, nobenega razloga ni, da bi verjeli, da ni imel Luka, ko je pisal ta odlomek, nikakršnih dodelanih misli o življenju po smrti.

Prevedla Vesna Jelen ŠS

* Dr. Joseph Hong je svetovalec za prevajanje pri UBS (Združenju svetopisemskih društev) v Hong Kongu.